

Milan Kundera

Een gekidnapt Westen

Vertaald door Martin de Haan en Edgar de Bruin

DE NIEUWE
WERELD / *ten have*

Milan Kundera

Een gekidnapt Westen

of

De tragedie van Midden-Europa

Vertaald uit het Frans door Martin de Haan

voorafgegaan door

De onvanzelfsprekendheid van een natie

Vertaald uit het Tsjechisch door Edgar de Bruin

Met inleidingen van Jacques Rupnik en Pierre Nora

DE NIEUWE
WERELD / ten have

Inhoudsopgave

<i>Voorwoord van Jacques Rupnik</i>	7
De onvanzelfsprekendheid van een natie	14
<i>Voorwoord van Pierre Nora</i>	35
Een gekidnapt Westen	
of De tragedie van Midden-Europa	39

De onvanzelfsprekendheid van een natie (1967)

Beste vrienden, ook al is er geen natie die sinds het begin der tijden op deze aarde bestaat en is het begrip natie zelf relatief modern, toch ervaren de meeste naties hun bestaan als een vanzelfsprekend lot, een geschenk van God of van de natuur dat altijd al heeft bestaan. Naties zijn wel in staat hun cultuur, politieke bestel en vaak ook hun grenzen als een eigen menselijke creatie te zien, dus als een vraag en een probleem, maar het bestaan als natie zelf is in hun ogen een gegeven dat boven elke twijfel verheven is. De niet al te fortuinlijke, telkens losgescheurde geschiedenis van de Tsjechische natie, die zelfs door het voorportaal van de dood is gegaan, heeft ons in staat gesteld niet te bezwijken

voor deze bedrieglijke influistering. Het bestaan van een Tsjechische natie is namelijk nooit een vanzelfsprekendheid geweest, en juist die onvanzelfsprekendheid is een van haar belangrijkste kenmerken.

Het duidelijkst komt dat naar voren aan het begin van de negentiende eeuw, toen een handjevol intellectuelen probeerde de halfvergeten Tsjechische taal, en in de volgende generatie zelfs een half uitgestorven volk, nieuw leven in te blazen. Deze revitalisering was een doelbewuste daad en, zoals elke daad, een keus tussen voor en tegen. Ook al kozen de intellectuelen van de Tsjechische wedergeboorte ‘voor’, ze kenden ook het gewicht van de tegenargumenten. Ze waren zich ervan bewust – onder anderen Matouš Klácel¹ heeft het erover – dat de verduitsing het leven van de inwoners van de Tsjechische landen makkelijker zou maken en hun kinderen meer kansen zou bieden. Ze waren zich er eveneens van bewust dat deel uitmaken van een grotere natie ook veel meer ruimte biedt aan intel-

1 František Matouš Klácel (1808-1882) behoort tot de belangrijke Tsjechische filosofen en theologen van de liberale stroming van de negentiende eeuw. Door zijn leven en werk heeft hij ook indirect bijgedragen aan de toekomstige vorm van de Eerste Tsjechoslowaakse Republiek (1918-1938). [Vert.]

lectuele arbeid en de reikwijdte ervan vergroot, terwijl door het gebruik van het Tsjechisch in de wetenschap – ik citeer Klácel – ‘de finesses van het wetenschappelijk werk verloren gaan’. Ze kenden de nadelen van kleine volkeren die, zoals Kollár² zegt, ‘hoegenaamd slechts voor de helft voelen en denken’, waardoor hun beschaving – ik citeer wederom Kollár – ‘in de regel kleingeestig en krachteloos is: deze leeft niet, maar overleeft slechts, groeit noch bloeit, maar vegeteert slechts, laat geen bomen groeien, maar slechts kreupelhout.’

Door dat sterke besef van de voors en tegens ligt de vraag van ‘zijn of niet zijn’, en waarom ‘zijn’, diep in het wezen van de hernieuwde Tsjechische natie besloten. Toen de pleitbezorgers van de wedergeboorte eenmaal voor ‘zijn’ kozen, betekende dat een grote uitdaging voor de toekomst. Ze stelden het volk voor de taak om in de loop van de geschiedenis de juistheid van deze keus waar te maken.

Het was dan ook volstrekt in lijn met deze wezenlijke onvanzelfsprekendheid van het ‘zijn’ van

2 Ján Kollár (1793-1852) was een dichter, taalkundige, historicus en evangelische dominee van Slowaakse afkomst die in het Tsjechisch schreef. Hij speelde een belangrijke rol bij de nationale Tsjechische en Slowaakse wedergeboorte. [Vert.]

de Tsjechische natie dat in 1886 Hubert Gordon Schauer³ de jonge, maar zich reeds comfortabel in haar kleinheid wentelende Tsjechische samenleving deze ongehoorde vragen voor de voeten wierp: was onze bijdrage aan de mensheid niet groter geweest als we onze intellectuele energie hadden verbonden aan de cultuur van een grote natie die op een veel hoger niveau staat dan onze ontluikende Tsjechische cultuur? Was al die moeite die in het herstel van de natie was gestoken het wel waard? Is de culturele waarde van een natie groot genoeg om het bestaan van die natie te *rechtvaardigen*? En een andere vraag: is die waarde in de toekomst in staat een natie voor een mogelijke denationalisatie te *behoeden*?

Het Tsjechische provincialisme, op zijn gemak door louter te vegeteren, zag in het vervangen van zekerheden door vragen echter een aanval op het volk en besloot Schauer daarom te excommuniceren. Toch noemde de beginnende literatuurcriti-

3 Hubert Gordon Schauer (1862-1892) was een Tsjechisch-Duitse schrijver, literatuurcriticus en publicist. Hij werd beroemd door zijn polemische stuk 'Onze twee vragen', dat als redactioneel artikel verscheen in het eerste nummer van het tijdschrift *Čas (De Tijd)* op 20 december 1886. [Vert.]

cus Šalda⁴ Schauer vijf jaar later de grootste figuur van zijn generatie. Diens tekst karakteriseerde hij als een patriottische daad in de meest oorspronkelijke zin van het woord. En terecht. Schauer dreef immers slechts datgene op de spits wat in feite alle grote voorvechters van de wedergeboorte al wisten. Palacký⁵ schreef: ‘Als we de geest van ons volk niet naar hoger en nobeler daden verheffen dan bij onze burens het geval is, dan kunnen we ook ons natuurlijke “zijn” niet bestendigen.’ En Neruda⁶: ‘Het is nu onze plicht om het volk naar het wereldniveau van bewustzijn en kennis te brengen en het op die manier niet alleen te helpen erkenning te verwerven, maar ook zijn voortbestaan te waarborgen.’

De kwestie van het bestaan als natie als zodanig

4 František Xaver Šalda (1867-1937) was een vooraanstaande Tsjechische literatuurcriticus, journalist en schrijver. Hij wordt beschouwd als een van de leidende figuren van de literaire generatie van zijn tijd. [Vert.]

5 František Palacký (1798-1876) was een Tsjechische historicus, politicus en schrijver, en een belangrijke aanjager van het culturele en wetenschappelijke leven in het Praag van die tijd. Hij wordt gezien als de grondlegger van de moderne Tsjechische geschiedenis en heeft de bijnaam Vader des vaderlands. [Vert.]

6 Jan Neruda (1834-1891) was een Tsjechische dichter, prozaschrijver, journalist, toneelschrijver en literatuur- en theatercriticus. Hij geldt binnen de Tsjechische literatuur als een van de grootste schrijvers. [Vert.]

In 1983, toen hij dacht dat het Oostblok nog duizenden jaren zou standhouden, publiceerde de uitgeweken Tsjech en literaire grootheid Milan Kundera een korte tekst die de hele wereld rondging, vertaald in tientallen talen. *Een gekidnapt Westen* zette Midden-Europa in één klap op de kaart als een samenstel van kleine naties waar de Europese eenheid-door-diversiteit haar hoogtepunt bereikt: cultureel behorend bij het Westen, politiek opgeslokt door een vraatzuchtige grote natie (Rusland) die naar eenvormigheid streeft. Veertig jaar later is Kundera's tekst weer extra actueel, zowel door de Russische inval in Oekraïne als door de hoofdvraag: wordt de Europese cultuur bedreigd?

Milan Kundera werd geboren in Tsjechoslowakije. Vanaf 1975 woonde hij in Frankrijk. Hij overleed in 2023.

NUR 730

9 789025 913007 >

DE NIEUWE
WERELD / ten have

www.uitgeverijtenhave.nl